

Костюк В.Л.,

доктор юридичних наук, доцент, заступник завідувача відділу Апарату Верховної Ради України, доцент НаУКМА, доцент Інституту права ім. І. Малиновського Національного університету «Острозька Академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛЮСТРАЦІЇ ТА РИНОК ПРАЦІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Розвиток в Україні громадянського суспільства, що відбувається у складних умовах активізації суспільних настроїв щодо протидії системним негараздам у державі, відсутності якісних гарантій реалізації прав, свобод людини, громадського контролю, демократичних цінностей і традицій тощо, зумовлюють складний процес якісного оновлення владних інституцій. Очевидно, що метою такого оновлення має стати розбудова ефективної моделі держави на основі забезпечення дієвості, безперешкодності і доступності, насамперед, конституційних прав та свобод особи [1] шляхом посилення децентралізації влади через збалансування розподілу повноважень різних владних інституцій, посилення кадрового забезпечення, розвитку ринку праці.

Одним із шляхів якісного оновлення влади, що сьогодні продукується суспільством є організація і проведення люстрації як своєрідного політико-правового механізму усунення від посад осіб щодо яких є факти втрати довіри з підстав передбачених законом.

Слід відзначити, що на розгляд Верховної Ради України вже внесено шість законопроектів з питань люстрації[2-7]. Оскільки, чи не основним наслідком люстрації передбачається звільнення досить значної кількості осіб, то закономірною є проблема подальшої їх участі на ринку праці. Адже, в умовах сьогодення, коли уряд декларує скорочення (зменшення) чисельності в органах державної влади, проведення люстрації може суттєво посилити дисбаланс на ринку праці та суттєво загострити проблеми зайнятості і працевлаштування. Очевидно, що такі законодавчі ініціативи зачіпають інтереси усього суспільства.

До загальних принципів новел законопроектів є наступні: по-перше, люстрація визнається як визначений цим Законом надзвичайний порядок встановлення заборони обіймати посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях встановленому колу осіб; по-друге, суб'єктами люстрації визнається коло керівних та інших посадових осіб органів державної влади, місцевого самоврядування; прокурори, судді; державні службовці; керівники партій та інститутів громадянського суспільства; нотаріуси, адвокати, аудитори,

арбітражні керуючі тощо; по-третє, визначено коло осіб, які підлягають звільненню з посад та щодо яких застосовується тимчасова заборона зайняття посад; по-четверте, передбачається, що систему органів люстрації становлять Державна люстраційна комісія України та підпорядковані їй регіональні люстраційні комісії: Люстраційна комісія Автономної Республіки Крим, люстраційні комісії областей, люстраційні комісії у місті Києві та місті Севастополі; по-п'яте, органи люстрації є державними органами виконавчої влади зі спеціальним статусом і підзвітні Верховній Раді України; по-шосте, суб'єкт люстрації, який обіймає посаду в об'єкті люстрації, зобов'язаний подати люстраційну декларацію до органу люстрації у 30 денний строк з дня формування відповідного органу люстрації, у порядку визначеному Державною люстраційною комісією України (суб'єкт люстрації, який претендує на зайняття посади чи на обрання на виборну посаду в об'єктах люстрації, зобов'язаний подати люстраційну декларацію до відповідного органу люстрації одночасно з поданням документів для прийняття на роботу в об'єкт люстрації або наданням згоди на роботу в ньому); по-сьоме, персональні справи суб'єктів люстрації розглядаються органом люстрації в закритому режимі з обов'язковим повідомленням суб'єктів люстрації (суб'єкти люстрації мають право бути присутніми особисто при розгляді своїх персональних справ); по-восьме, після виконання процедури розгляду персональної справи суб'єкта люстрації головуючий засідання органу люстрації ставить на голосування одне з рішень: про визнання суб'єкта люстрації люстрованою особою; про визнання суб'єкта люстрації таким, що має право обіймати посаду у відповідному об'єкті люстрації; по-дев'яте, визнання органом люстрації суб'єкта люстрації люстрованою особою тягне за собою звільнення та/або заборону на обіймання посад, строком на двадцять років з моменту ухвалення органом люстрації відповідного рішення, а також заборонено: бути учасником чи працівником у компаніях, що займаються наданням послуг охорони; очолювати або бути членом у радах громадських організацій; очолювати або бути членом у радах церков або релігійних організацій; очолювати або бути членом у радах засобів масової інформації; володіти травматичною чи вогнепальною зброєю; приймати участь у виборчому процесі у якості голови, секретаря або члена виборчої комісії. Деякі з законопроектів містять особливі умови люстрації, які заслуговують на окреме дослідження.

Теоретико-правовий аналіз законопроектів питань люстрації дозволяє висловити низку застережень принципового характеру. Насамперед, буде справедливим вказати на те, що люстраційні процеси, які проводилися в інших державах, переважно, стосувалися керівних посад органів державної влади. До

того ж, тлумачення терміну «люстрація» як «надзвичайний порядок встановлення заборони обіймати посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях особам» є дещо вразливим, оскільки спрямований на обмеження низки конституційних прав особи. Принагідно відзначити, що згідно ст. 43 Конституції України «кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб». Аналогічно певні неузгодженості стосуються положень ст.ст. 41, 42 Основного Закону України. Як відомо, ст. 22 Конституції України гарантує, що конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Сумнівним є застосування люстрації до посадових осіб підприємств, установ, організацій недержавної (комунальної) форм власності.

Дещо складно погодитися із концептуальними положеннями окремих законопроектів щодо поширення люстрації на таких осіб як: «керівництво вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації, видів та типів освіти незалежно від форми власності; керівники політичних партій та громадських організацій, а також їх заступники; професорсько-викладацький склад вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації незалежно від форми власності; адвокати, нотаріуси, експерти, оцінювачі, аудитори, арбітражні керуючі», оскільки такі особи не наділяються повноваженнями від імені держави чи органів місцевого самоврядування.

Слід відзначити, що утворення у системі органів державної влади системи люстраційних органів потребуватиме додаткових видатків із Державного бюджету на відповідний рік. Принагідно нагадати, що згідно ст. 95 Конституції України виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків.

Звертаємо увагу, що запропоновані у законопроектах правові наслідки люстрації шляхом звільнення або обмеження зайняття посад може значено посилити негативні тенденції на ринку праці через збільшення кількості незайнятого населення а, відтак, безробітних. В умовах, коли в Україні панує системна соціально-економічна криза, чи не основним завданням держави є

стимулювання створення нових робочих місць, посилення соціальної захищеності вразливих категорій громадян.

З огляду на вищезазначене, буде доречним вказати, що люстрацію в умовах сьогодення, провадити доцільно виключно щодо окремих політичних посад із чітко виписаними критеріями, гарантованим правом бути задіяним на ринку праці. Що ж стосується переліку інших посад щодо яких передбачається провадити люстрацію (діяльність яких не пов'язана із здійсненням державно-владних повноважень), то логічним було запровадити оптимальну систему обмежень та посилити професійні, кваліфікаційні, морально-ділові критерії до осіб, які претендуватимуть на їх зайняття.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.
2. Про проведення люстрації в Україні: Проект Закону, Реєстр. №4570 від 26.03.2014 р. [Електронний ресурс] / [Ініціатори О.Я.Тягнибок, О.І.Осуховський, А.М.Вітів, Ю.М. Сиротюк, Л.С. Мартинюк]. – Режим доступу:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50422.
3. Про люстрацію в Україні: Проект Закону, Реєстр. №4570-1 від 08.04.2014р. [Електронний ресурс] / [Ініціатори В.І.Ареєв, Л.О.Ємець]. – Режим доступу:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50566.
4. Про люстрацію в Україні: Проект Закону, Реєстр. №4570-2 від 08.04.2014р. [Електронний ресурс] / [Ініціатори В.В.Пацкан, І.С.Луценко]. – Режим доступу:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50567.
5. Про проведення люстрації в Україні: Проект Закону, Реєстр. №4570-3 від 08.04.2014р. [Електронний ресурс] / [Ініціатори Р.Т.Чернега, Я.Я.Гінка]. – Режим доступу:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50579.
6. Про проведення люстрації в Україні: Проект Закону, Реєстр. №4678 від 10.04.2014р. [Електронний ресурс] / [Ініціатори Р.Т.Чернега, Я.Я.Гінка]. – Режим доступу:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50613.
7. Про люстрацію в Україні: Проект Закону, Реєстр. №4678 від 10.04.2014р. [Електронний ресурс] / [Ініціатори С.М. Каплін та ін.]. – Режим доступу:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50659

Костюк, В.Л. Правове регулювання люстрації та ринок праці: проблеми і перспективи [Текст] / В.Л. Костюк // Актуальні проблеми юридичної науки на

шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 188-192.